

ДЕЯКІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ТА ПАМ'ЯТКИ ГІРНИЧО-ВИДОБУВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОНБАСІ

Віктор Альохін, Ірина Дмитрик

*Донецький національний технічний університет, м. Покровськ
e-mail: vikalex1414@gmail.com*

SOME PAGES OF HISTORY AND ATTRACTIONS OF MINING IN DONBAS

Viktor Alokhin, Iryna Dmytryk

*Donetsk National Technical University, Pokrovsk
e-mail: vikalex1414@gmail.com*

In the article the results of researches of traces of old and ancient mining and processing of minerals in the Donetsk basin are presented. Sources of ores for ancient metallurgical processing were established. Localization conditions of minerals were studied. The features of morphology, composition and structures of ores are described.

Аналіз літературних джерел показує, що в Донецькому регіоні розробка та переробка корисних копалин здійснювалася ще з прадавніх часів [4-6]. Вивчення слідів прадавніх гірничо-видобувних робіт, геологічні умови їх розташування, зв'язок їх з місцевими проявами корисних копалин має як пізнавальну, так і практичну цінність. Такі дослідження мають важливо значення як для освіти, так і для виховання культури і патріотизму шкільної та студентської молоді, гордості за їх рідний край. Вони стимулюють інтерес до вивчення геології та корисних копалин району, розширюють їх знання історії розвитку регіону, дозволяють на практиці проявити творчі здібності студентів в наукових дослідженнях.

Багато років студенти геологічної спеціальності Донецького національного технічного університету в процесі навчальних практик, науково-дослідної роботи вивчають історію освоєння та геологічної вивченості Донецького басейну, приймають участь в археологічних експедиціях, вивчають там знайдені артефакти з геологічної точки зору – склад виплавлених руд та шлаків, можливість використання місцевих проявів корисних копалин, їх умови залягання та промислового використання у старі часи. Напрямок таких досліджень отримав назву «Геоархеологія». Знайдені ділянки прадавніх гірничо-видобувних робіт та металургійної діяльності можуть бути цікавими для широкого загалу туристів та фахівців як об'єкти геотуризму.

Як приклад можна привести деякі результати досліджень, які були проведені студентами та викладачами Донецького національного технічного університету (ДонНТУ) у співпраці з археологами вздовж річки Сіверський Донець. Біля озера «Чернецьке» в 5 км від села Закотне на північний захід археологами зроблені розкопи стоянки прадавньої людини пізньої бронзи - *XIII-XII віки до н.е.* (Рис. 1а). В розкопах були знайдені металургійні шлаки та зразки залізних руд (рис. 1б, рис. 1в) [2]. Студентами геологами під керівництвом автора були проведені геологічні маршрути з метою пошуків виходів залізних руд в берегах річки Сіверський Донець. Аналіз літературних джерел показував наявність в цій місцевості залізної руди. Ще в першій половині 18 століття на цій площі проводилися пошуки залізної та свинцевої руди Сухаревською групою купців, які побудували навіть свинцево-плавильний завод біля впадіння річки Бахмутки в Сіверський Донець. В цей же час рудознавці та заводчики під керівництвом Івана Морозова та вченого Райзера на площі наших досліджень виконали розвідку залізних руд кількома шурфами. В деяких шурфах на глибині до 3 м були встановлені залізні руди [5].

В результаті геологічних маршрутів нами в зсувних берегах річки Сіверський Донець біля селища Закотне були встановлені виходи кількох горизонтів залізних руд різного складу та структурно текстурних особливостей (рис. 2). Перший рудний шар має невелику потужність (до 10 см) і бронює схили. Руди пред-

ставлені гетитом та гематитом і мають масивну текстуру. В обриві на глибині в 4 – 5 м в піщано-глинистих покладах простежується шар конкреційних залізних руд. Верхній горизонт витриманий та простежений нами в ярах прилеглої площі на відстані до 1 км. На площі навколо селища знайдені стародавні відвали породи та рештки шурфів.

Рис. 1. Зразки залізної руди у розкопах стоянки прадавньої людини «Зливки» – XIII- XII віки до н.е. (археологічна експедиція за участю студентів геологічної спеціальності ДонНТУ)

Аналіз відібраних зразків показав їх ідентичність із зразками руди розкопів стоянки прадавніх людей «Зливки». Був вивчений вміст заліза та інших елементів в рудах. Вміст заліза коливався від 16,7 % у пісковиках з залізистим цементом до 40 % в масивних гематитових та конкреційних залізистих рудах. Також хімічні аналізи показали підвищений вміст в рудах Mn, Ni і Co.

Друга пам'ятка гірничо-видобувної діяльності людини вивчалася нами в 20 км від м. Бахмут в східному напрямі біля селища Пилипчате. Раніше археологічними експедиціями тут були встановлені сліди плавки мідних руд бронзової доби [2, 6].

Нами встановлені місце прадавніх гірничих розробок. Недалеко від них в яру знайдені виходи мідної руди у вигляді малахіту і азуриту в піщано-глинистих відкладах пермського віку.

В південній частині Донецької області біля села Стила нами вивчався дуже цікавий для геотуризму об'єкт «Стильське відслонення». Об'єкт є геологічною пам'яткою загальнодержавного значення і представляє собою залишки девонського вулкану Маф-Хая [3].

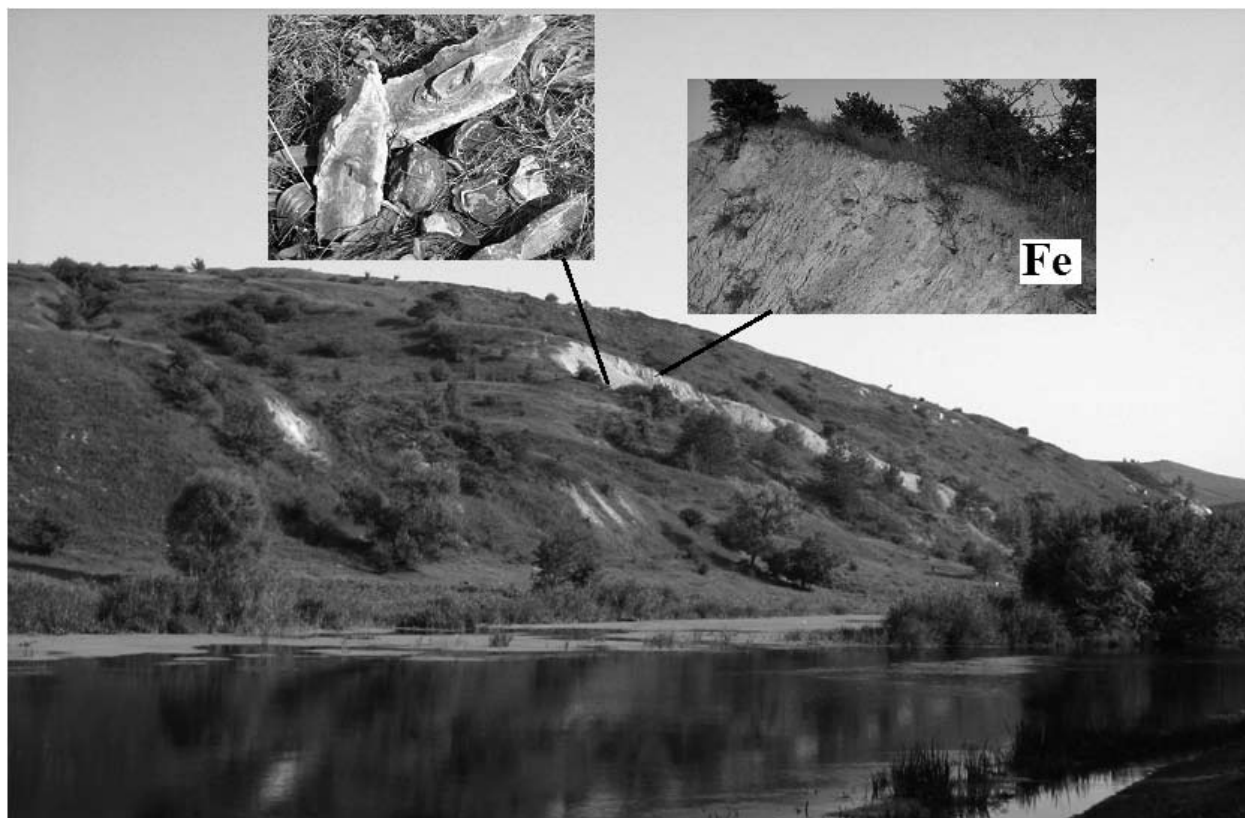

Рис. 2. Виходи залізних руд в крутому березі річки Сіверський Донець біля с. Закотне

На об'єкті можна бачити рештки вулканічної споруди, лави та вулканічні бомби. Недалеко від цієї пам'ятки в вапняках нижнього карбону нами встановлена круто падаюча тектонічна зона, яка супроводжується залізними рудами оолітової текстури. Саме такі руди в кінці 19 століття місцеві селяни видобували

і на підводах возили на металургійний завод Юза [4, 5]

Донецька область має багато цікавих об'єктів геотуризму. Деякі з них описані нами раніше [1], та багато таких, які потребують висвітлення для любителів геотуризму та фахівців різних напрямів природничих наук.

1. Альохін В.І. Геологічні пам'ятки і розвиток геотуризму в Донецькому регіоні / В.І. Альохін // Геотуризм: практика і досвід. Матеріали міжнародної наукової конференції. – Львів: НВФ «Карти і атласи», 2014. – С. 111-114.
2. Бухарев Ю.В. О металлургии железа в эпоху бронзы в Среднем Подонцовье на памятнике Зливки / Ю.В. Бухарев // Геоархеология и археологическая минералогия – 2014. – Миасс: Институт минералогии УрО РАН, 2014. – С. 135- 138.
3. Донбас заповідний. Науково-інформаційний довідник-атлас / Під загальною редакцією С. С. Куруленко, С. В. Третьякова. – Донецьк: Донецька філія державної установи «Державний екологічний інститут Мінприроди України», 2008. – 168 с.
4. Лазаренко Е.К. Минералогия Донецкого бассейна / Е.К. Лазаренко, Б.С. Панов, В.И. Груба. - Ч.1. – К.: Наукова думка, 1975. – 255 с.
5. Новик Е.М.. История геологических исследований Донецкого каменноугольного бассейна (1700-1917) / Е.М. Новик, В.В. Пермяков, В.В. Коваленко. – Киев: Изд-во Академии наук Украинской ССР, 1960. – 531 с.
6. Татаринов С.И. Минерально-сырьевая база Донецкого горно-металлургического центра эпохи бронзы в Восточной Украине / С.И. Татаринов // Проблеми гірничої археології (доповіді II-го міжнародного Картамиського польового археологічного семінару). – Алчевськ: ДГМІ, 2003. – С. 196-204.